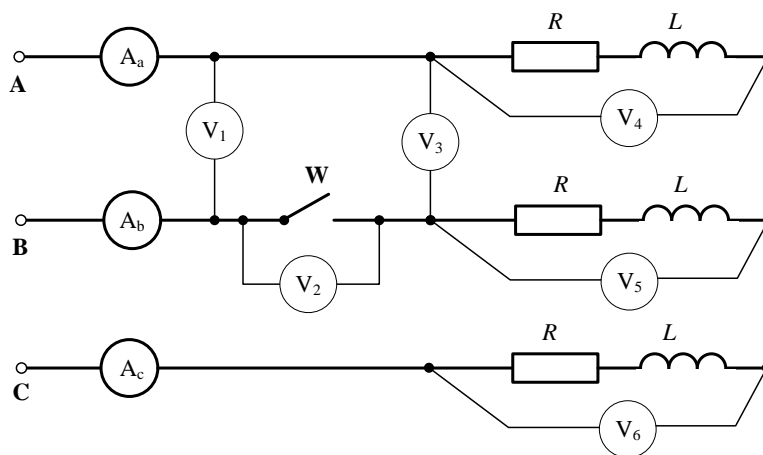

„EUROELEKTRA”
Ogólnopolska Olimpiada Wiedzy Elektrycznej i Energetycznej
Rok szkolny 2023/2024

Rozwiązania zadań dla grupy elektrycznej na zawody II stopnia

Zadanie 1

W odbiorniku połączonym w gwiazdę symetryczną o parametrach $R = 8,00 \, \Omega$, $X_L = 6,00 \, \Omega$ nastąpiła przerwa w zasilaniu fazy B jak na rysunku 1. Napięcie zasilające jest symetryczne i wynosi 400 V (napięcie międzyfazowe). Wyznaczyć wskazania idealnych mierników.

Rysunek 1. Schemat obwodu elektrycznego

ROZWIĄZANIE

Przerwa, która nastąpiła w fazie B oznacza $I_b = 0,0 \, \text{A}$

Wartości skuteczne prądów w fazie A i C są sobie równe i wynoszą:

$$I_a = I_c = \frac{U_p}{\sqrt{(2R)^2 + (2X_L)^2}} = \frac{400}{\sqrt{16,0^2 + 12,0^2}} = \frac{400}{\sqrt{400}} = 20,0 \, \text{A}$$

Woltomierz V_1 wskaże $U_1 = 380 \text{V}$, woltomierz V_4 i V_6 pokażą spadek napięcia na odbiorniku:

$$U_4 = U_6 = \sqrt{R^2 + (\omega L)^2} \cdot I_a = \sqrt{8,0^2 + 6,0^2} \cdot 20,0 = 10,0 \cdot 20,0 = 200 \, \text{V}$$

Woltomierz V_5 pokaże $U_5 = 0 \, \text{V}$ bo prąd $I_b = 0 \text{A}$, natomiast $V_3 \rightarrow U_3 = 200 \text{V}$.

Woltomierz włączony na otwartym wyłączniku V_2 zgodnie z II prawem Kirchoffa wskaże:

$$U_2 = \sqrt{400^2 - 200^2} = 346,4 \, \text{V}$$

Odpowiedzi:

$$I_a = I_c = 20,0 \text{ A},$$

$$I_b = 0,0 \text{ A},$$

$$U_1 = 400 \text{ V}, U_2 = 346 \text{ V}, U_3 = U_4 = U_6 = 200 \text{ V}, U_5 = 0 \text{ V}.$$

Zadanie 2

Określić wartość pojemności kondensatora idealnego znajdującego się w obwodzie pośredniczącym przemiennika częstotliwości, jeśli przy poborze stałego prądu $I_t = 1,00 \text{ A}$ przez część falownikową przemiennika napięcie na kondensatorze nie może być niższe od 95% napięcia maksymalnego dla prostownika jednofazowego dwupulsowego mostkowego (Gretza). Przyjąć, że wartość skuteczna napięcia fazowego strony wtórnej transformatora dołączonego do mostka Gretza wynosi $U_2 = 230 \text{ V}$, a w procesie dostarczania energii do kondensatora z prostownika zbudowanego z diod idealnych kondensator jest początkowo naładowany do napięcia $0,95\sqrt{2}U_2$.

ROZWIĄZANIE

Po zakończeniu cyklu ładowania kondensatora diody przechodzą w stan zaworowy. Rozpoczyna się dostarczanie energii do części falownikowej przemiennika przy stałym prądzie, co skutkuje zmniejszaniem napięcia na kondensatorze. Maksymalny spadek napięcia na kondensatorze może wynosić tylko 5% czyli $0,05\sqrt{2}U_2$. Aby obliczyć pojemność kondensatora powinniśmy z przebiegu napięcia wyprostowanego określić czas po którym podana wartość napięcia jest uzyskana rozpoczynając liczenie czasu od chwili zakończenia procesu ładowania kondensatora:

$$t_{roz} = 0,005 + \frac{\arcsin(0,95)}{100\pi} \cong 8,989 \text{ ms}.$$

Początkowy ładunek kondensatora po procesie ładowania wynosi: $Q_p = \sqrt{2}U_2C = U_pC$, gdzie C jest pojemnością kondensatora. Następnie ładunek maleje zgodnie z zależnością:

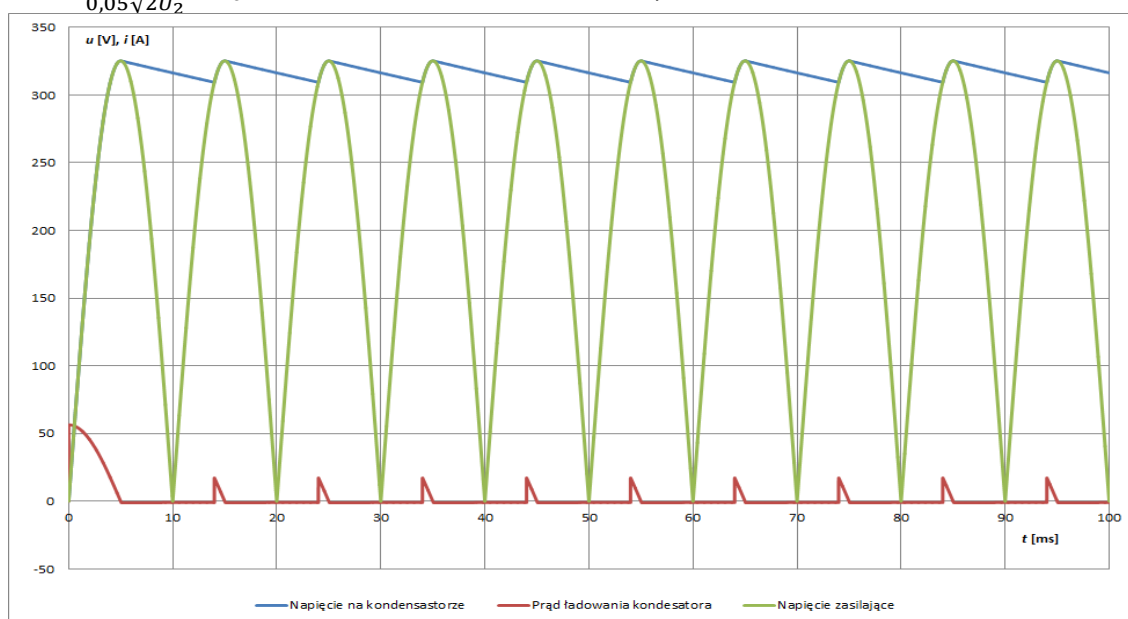
$Q = Q_p - I_t t$ czyli $U = U_p - \frac{I_t}{C} t$. Ponieważ wartość napięcia na kondensatorze nie może być mniejsza niż $0,95\sqrt{2}U_2$ a czas rozładowania wynosi t_{roz} to:

$$0,95\sqrt{2}U_2 = \sqrt{2}U_2 - \frac{I_t}{C} t_{roz}$$

czyli:

$$\frac{I_t}{C} t_{roz} = 0,05\sqrt{2}U_2$$

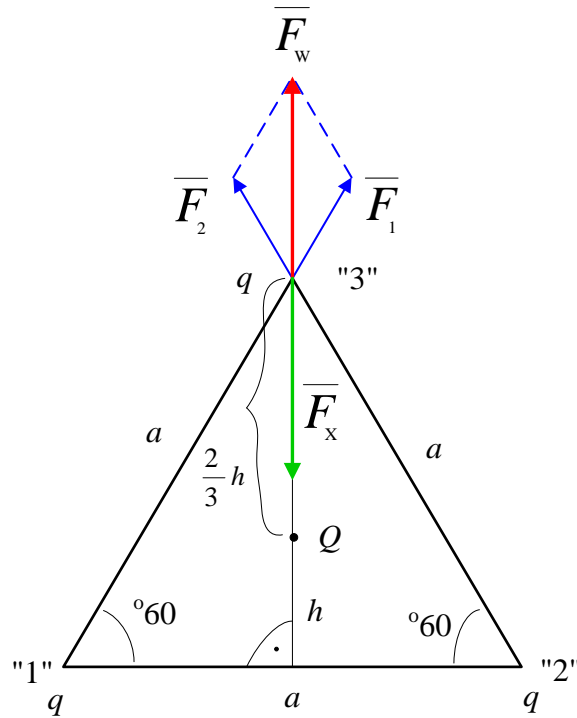
a stąd: $C = \frac{I_t}{0,05\sqrt{2}U_2} t_{roz} \cong 5,5272 \cdot 10^{-4} \text{ F} = 552,72 \text{ }\mu\text{F}$.

Rysunek. Przebieg napięcia na kondensatorze, prądu ładowania kondensatora

Zadanie 3

Jaki ładunek Q należy umieścić w środku ciężkości trójkąta równobocznego o boku a (rysunek 2), aby układ pozostał w równowadze? Ładunek $q = -2 \cdot \sqrt{3} \cdot 10^{-7} \text{ [C]}$.

Rysunek 2. Siły wzajemnego oddziaływania

ROZWIĄZANIE

Obliczmy wysokość trójkąta:

$$\left(\frac{1}{2}a\right)^2 + h^2 = a^2 \Rightarrow h = \sqrt{a^2 - \frac{a^2}{4}} = a \frac{\sqrt{3}}{2}$$

środek ciężkości trójkąta: $\frac{2}{3}h = a \frac{\sqrt{3}}{3}$

Siły Coulomba działające na ładunek q umieszczony w pkt 3:

$$F_1 = \frac{q^2}{4\pi\epsilon a^2}, \quad F_2 = \frac{q^2}{4\pi\epsilon a^2}$$

Wyznaczamy wypadkową siłę F_w na podstawie wzorów:

$$\cos 30^\circ = \frac{\frac{1}{2}F_w}{F_2}, \quad \cos 30^\circ = \frac{\sqrt{3}}{2} = 0,866$$

$$F_w = 2 \cdot F_2 \cdot \cos 30^\circ = 2 \cdot \frac{\sqrt{3}}{2} \cdot \frac{q^2}{4\pi\epsilon a^2} = \frac{\sqrt{3}q^2}{4\pi\epsilon a^2}$$

Aby układ pozostał w równowadze należy umieścić dodatni ładunek Q w odległości $\frac{2}{3}h$ od każdego z trzech ujemnych ładunków q umieszczonych w wierzchołkach trójkąta równobocznego.

$$F_X = \frac{q \cdot Q}{4\pi\epsilon \left(\frac{2}{3}h\right)^2} = \frac{q \cdot Q}{4\pi\epsilon \left(\frac{\sqrt{3}}{3}a\right)^2} = \frac{3q \cdot Q}{4\pi\epsilon a^2}$$

Co do modułów obie siły $\overline{F_W}$ i $\overline{F_X}$ muszą być sobie równe:

$$F_W = F_X$$

$$\frac{\sqrt{3}q^2}{4\pi\epsilon a^2} = \frac{3q \cdot Q}{4\pi\epsilon a^2}$$

$$3q \cdot Q = \sqrt{3}q^2$$

$$Q = \frac{\sqrt{3}}{3}q = \frac{1}{\sqrt{3}}q = \frac{1}{\sqrt{3}} \cdot 2 \cdot \sqrt{3} \cdot 10^{-7}C = 2 \cdot 10^{-7}C$$

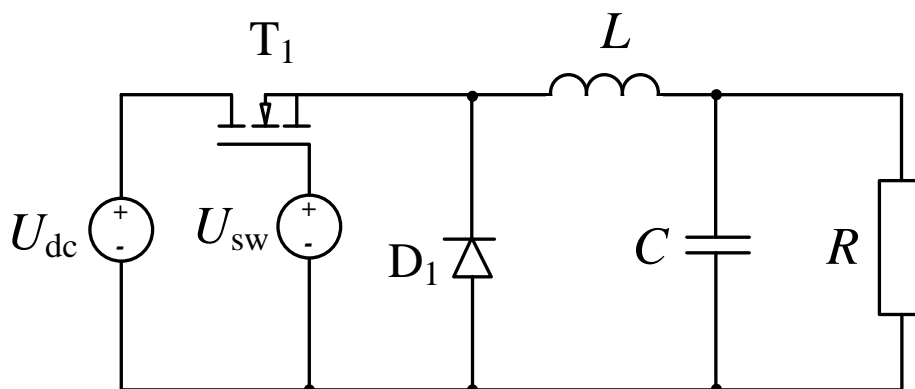
Odpowiedź:

Aby układ przedstawiony na rysunku pozostał w równowadze w środku ciężkości trójkąta należy umieścić dodatni ładunek $Q = 2 \cdot 10^{-7}C$

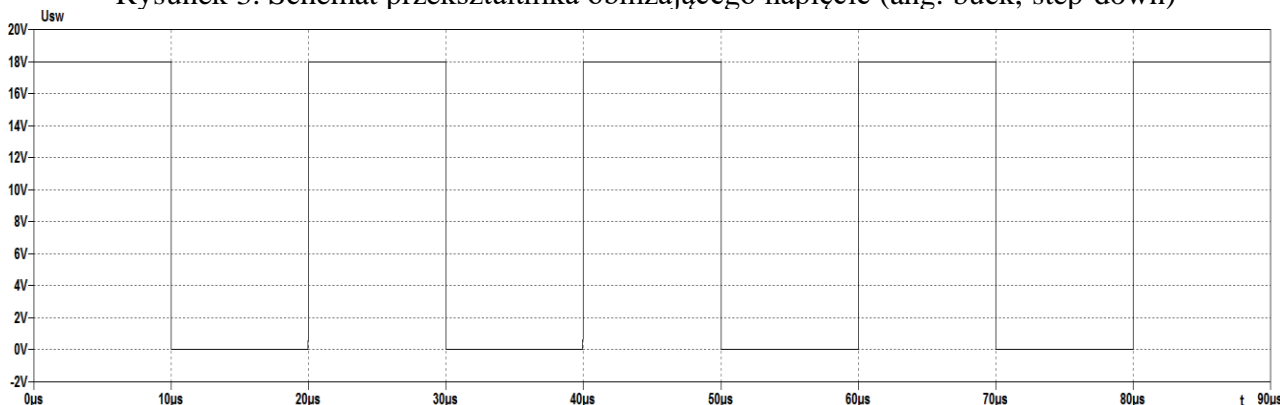
Zadanie 4

Dla przekształtnika obniżającego napięcie (ang. buck, step-down) z rysunku 3 należy obliczyć napięcie wyjściowe U_o na rezystorze obciążenia R_o oraz maksymalny prąd płynący przez cewkę L .

Dane: Napięcie na wejściu przekształtnika – U_{dc} jest napięciem stałym o wartości 20,0 V. Informacje o sygnale sterującym tranzystorem T1 należy odczytać z rysunku 4. Rezystancja obciążenia $R_o = 50,0 \Omega$, $L = 500 \mu H$, $C = 100 \mu F$.

Rysunek 3. Schemat przekształtnika obniżającego napięcie (ang. buck, step-down)

Rysunek 4. Sygnał sterujący tranzystorem T1 ($U_{sw}=f(t)$)

ROZWIĄZANIE

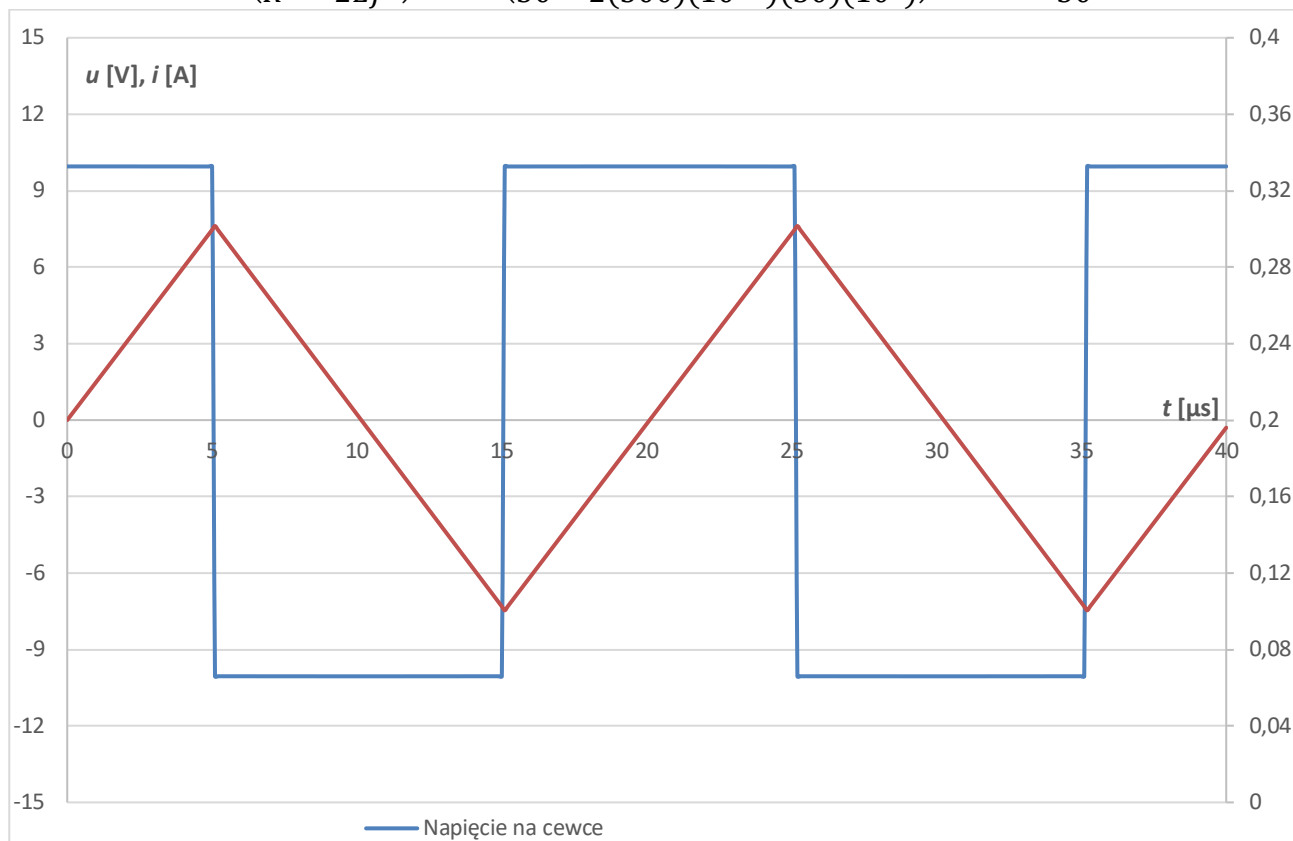
Dla zapewnienia ciągłości prądu ważne jest spełnienie warunku:

$$L_{min} = \frac{(1-D)R_o}{2f_{sw}} = 0,5 \cdot \frac{50}{100000} = 250 [\mu H]$$

Warunek ten jest spełniony wobec tego:

$$U_o = U_{dc} \cdot D = 10 \text{ V}$$

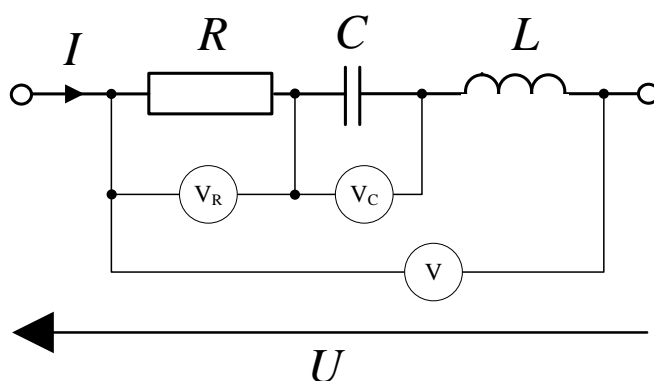
$$I_{max} = U_o \left(\frac{1}{R} + \frac{1-D}{2Lf} \right) = 10 \left(\frac{1}{50} + \frac{1-0.5}{2(500)(10^{-6})(50)(10^3)} \right) = 0,2 + \frac{5}{50} = 0,3 \text{ A}$$

Rysunek. 5 Przebieg napięci na cewce i prąd płynący przez cewkę

Zadanie 5

W obwodzie elektrycznym, którego schemat przedstawiono na rysunku 5, zasilanym ze źródła napięcia sinusoidalnie zmiennego o częstotliwości $f = 50,0 \text{ Hz}$ idealne woltomierze wskazują kolejno: $V_R \rightarrow 60,0 \text{ V}$, $V_C \rightarrow 140 \text{ V}$, $V \rightarrow 100 \text{ V}$. Rezystancja $R = 75,0 \Omega$. Należy obliczyć pojemność kondensatora i indukcyjność cewki.

Rysunek 5. Obwód elektryczny składający się z szeregowego połączenia RLC

ROZWIĄZANIE

Przez połączone szeregowo elementy R , L i C płynie prąd o wartości skutecznej:

$$I = \frac{U_R}{R} = \frac{60,0}{75,0} = 0,8 \text{ A}$$

Wartość skuteczna napięcia na kondensatorze wynosi:

$$U_C = X_C \cdot I$$

$$\text{Zatem: } X_C = \frac{U_C}{I} = \frac{140}{0,8} = 175 \, \Omega$$

Znając reaktancję pojemnościową X_C możemy policzyć pojemność kondensatora:

$$X_C = \frac{1}{\omega C}$$
$$C = \frac{1}{2\pi f \cdot X_C} = \frac{1}{2\pi \cdot 50 \cdot 175} = 18,2 \cdot 10^{-6} \, \text{F} = 18,2 \, \mu\text{F}$$

Następnie obliczymy wartość skuteczną napięcia na cewce oraz jej indukcyjność. Oznaczamy U_{LC} wypadkowe napięcie na cewce i kondensatorze i na podstawie II Prawa Kirchhoffa można zapisać równanie

$$\underline{U} = \underline{U}_R + \underline{U}_{LC}$$

Z powyższej zależności można zapisać równanie na wartość skuteczną napięcia zasilającego

$$U = \sqrt{U_R^2 + U_{LC}^2} = \sqrt{U_R^2 + (U_L - U_C)^2}$$

Powyższe równanie podnosimy do kwadratu

$$U^2 = U_R^2 + (U_L - U_C)^2$$

$$U^2 = U_R^2 + U_L^2 - 2 \cdot U_L U_C + U_C^2$$

$$U_L^2 - 2 \cdot U_L U_C + U_C^2 + U_R^2 - U^2 = 0$$

Rozwiązując równanie kwadratowe otrzymujemy dwa rozwiązania

$$U_{L1} = 60 \, \text{V} \quad \text{i} \quad U_{L2} = 220 \, \text{V}$$

Reaktancja indukcyjna:

$$X_{L1} = \omega L_1 = \frac{U_{L1}}{I} = \frac{60}{0,8} = 75,0 \, \Omega$$

lub

$$X_{L2} = \omega L_2 = \frac{U_{L2}}{I} = \frac{220}{0,8} = 275,0 \, \Omega$$

a indukcyjność

$$L_1 = \frac{X_{L1}}{\omega} = \frac{X_{L1}}{2\pi f} = \frac{75,0}{2\pi \cdot 50,0} = 0,239 \, \text{H}$$

lub

$$L_2 = \frac{X_{L2}}{\omega} = \frac{X_{L2}}{2\pi f} = \frac{275,0}{2\pi \cdot 50,0} = 0,875 \, \text{H}$$

Odpowiedzi:

$$C = 18,2 \, \mu\text{F}$$

$$L_1 = 0,239 \, \text{H} \text{ lub } L_2 = 0,875 \, \text{H}$$

Zadanie 6

Maszyna robocza o następujących parametrach: stały moment obciążenia o wartości $M_o = 40 \text{ Nm}$, znamionowa prędkość obrotowa maszyny roboczej $n_N = 1450 \text{ obr/min}$ wymaga napędu silnikiem indukcyjnym klatkowym. Sieć zasilająca jest siecią publiczną (komunalną) 400 V i częstotliwości 50,0 Hz. Biorąc pod uwagę wymagania maszyny roboczej należy wykazać który z silników indukcyjnych klatkowych można zastosować do niej. Dodatkowo należy wykazać, który sposób rozruchu należy zrealizować. Czy rozruch bezpośredni czy za pomocą przełącznika gwiazda-trójkąt.

Parametry:

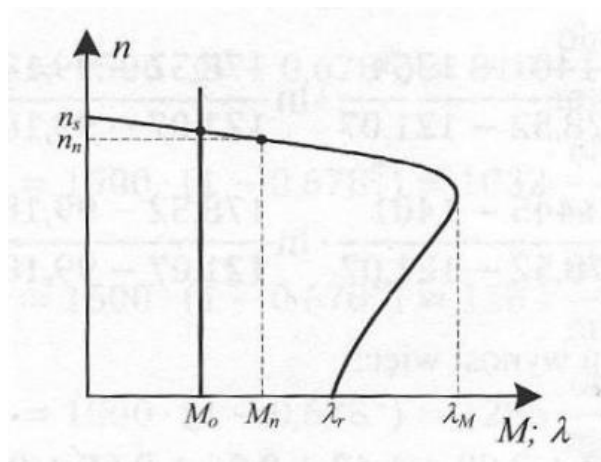
Silnik 1 -> $P_N = 7,5 \text{ kW}$, 400/690 V/V, $\lambda_r = 2,15$, $\lambda_M = 2,90$, $k_r = 6,0$, $\cos\varphi = 0,84$, $\eta = 0,95$

Silnik 2 -> $P_N = 11 \text{ kW}$, 400/690 V/V, $\lambda_r = 2,0$, $\lambda_M = 2,90$, $k_r = 5,5$, $\cos\varphi = 0,88$, $\eta = 0,95$

Analizując zadanie należy założyć, że rozruch bezpośredni można wykonać ~~dl~~ w przypadku, gdy prądu rozruchowego nie przekracza 60 A.

ROZWIĄZANIE

Przykładowa charakterystyka silnika i maszyny roboczej została przedstawiona na poniższych rysunku.

Rysunek 6. Szkic charakterystyk mechanicznych silnika indukcyjnego i maszyny roboczej

Moc silnika napędowego należy dobrać z zależności

$$P_N \geq P_{obl}$$
$$P_{obl} = 1,2 \frac{\pi}{30} \cdot n_N \cdot M_o = 1,2 \frac{\pi}{30} \cdot 1450 \cdot 40 = 7288,5 \text{ W}$$

Na podstawie zależności $P_N \geq P_{obl}$ możemy wnioskować, że moc nominalna silników spełnia warunek.

W celu weryfikacji czy można dokonać rozruch bezpośredni należy obliczyć prąd rozruchowy dla każdego silnika.

$$I_{r1} = k_{r1} \cdot I_{s1}$$
$$I_{s1} = \frac{P_{N1}}{\eta \cdot \sqrt{3} \cdot U_N \cdot \cos\varphi_1} = \frac{7500}{0,95 \cdot \sqrt{3} \cdot 400 \cdot 0,84} = 13,6 \text{ A}$$
$$I_{r1} = 6 \cdot 13,6 = 81,4 \text{ A}$$

Dla silnika 1 nie można zastosować rozruchu bezpośredniego, ze względu na ograniczenie prądu pobieranego podczas rozruchu do 60A.

$$I_{r2} = k_{r2} \cdot I_{s2}$$
$$I_{s2} = \frac{P_{N2}}{\eta \cdot \sqrt{3} \cdot U_N \cdot \cos\varphi_2} = \frac{11000}{0,95 \cdot \sqrt{3} \cdot 400 \cdot 0,88} = 19,0 \text{ A}$$
$$I_{r2} = 5,5 \cdot 19,0 = 104,4 \text{ A}$$

Dla silnika 2 również nie można zastosować rozruchu bezpośredniego, ze względu na ograniczenie prądu pobieranego podczas rozruchu do 60A.

Ze względu na wymagania sieciowe należy zastosować przełącznik gwiazda-trójkąt, zatem należy sprawdzić czy dla danego silnika z obciążeniem będzie można dokonać rozruchu.

Obliczenia dla silnika 1

Zależność między momentem rozruchowym a momentem nominalnym określa nam zależność

$$M_r = \lambda_r \cdot M_N$$

Moment znamionowy dla silnika 1

$$M_{N1} = \frac{30}{\pi} \cdot \frac{P_N}{n_N} = \frac{30}{\pi} \cdot \frac{7500}{1450} = 49,39 \text{ Nm}$$

Moment rozruchowy dla silnika 1

$$M_{r1} = \lambda_{r1} \cdot M_{N1} = 2,15 \cdot 49,39 = 106,2 \text{ Nm}$$

Przy rozruchu za pomocą przełącznika gwiazda – trójkąt napięcie zasilające maszynę zostanie obniżone, a moment rozwijany przez silnik jest proporcjonalny od kwadratu napięcia zasilającego, więc moment rozruchowy przy skojarzeniu uzwojeń stojana w gwiazdę będzie wynosił

$$M_{r1Y} = \frac{1}{3} M_{r1} = \frac{1}{3} \cdot 106,2 = 35,4 \text{ Nm}$$

Analiza wykazała, że zastosowanie przełącznika gwiazda-trójkąt do rozruchu spowoduje, że silnik nie ruszy. Zatem silnik o mocy 7,5 kW nie nadaje się do zastosowania w tej aplikacji napędowej.

Obliczenia dla silnika 2

Moment znamionowy dla silnika 2

$$M_{N2} = \frac{30}{\pi} \cdot \frac{P_N}{n_N} = \frac{30}{\pi} \cdot \frac{11000}{1450} = 73,1 \text{ Nm}$$

Moment rozruchowy dla silnika 1

$$M_{r2} = \lambda_{r2} \cdot M_{N2} = 2,0 \cdot 73,1 = 146,2 \text{ Nm}$$

Przy rozruchu za pomocą przełącznika gwiazda – trójkąt napięcie zasilające maszynę zostanie obniżone, a moment rozwijany przez silnik jest proporcjonalny od kwadratu napięcia zasilającego, więc moment rozruchowy przy skojarzeniu uzwojeń stojana w gwiazdę będzie wynosił

$$M_{r2Y} = \frac{1}{3} M_{r2} = \frac{1}{3} \cdot 146,2 = 48,7 \text{ Nm}$$

Analiza wykazała, że zastosowanie przełącznika gwiazda-trójkąt do rozruchu spowoduje, że silnik nadal ruszy z obciążeniem 40 Nm. Zatem silnik o mocy 11 kW nadaje się do zastosowania w tej aplikacji napędowej.

Do napędzania maszyny roboczej z możliwością rozruchu za pomocą przełącznika gwiazda-trójkąt należy zastosować silnik o mocy 11 kW.